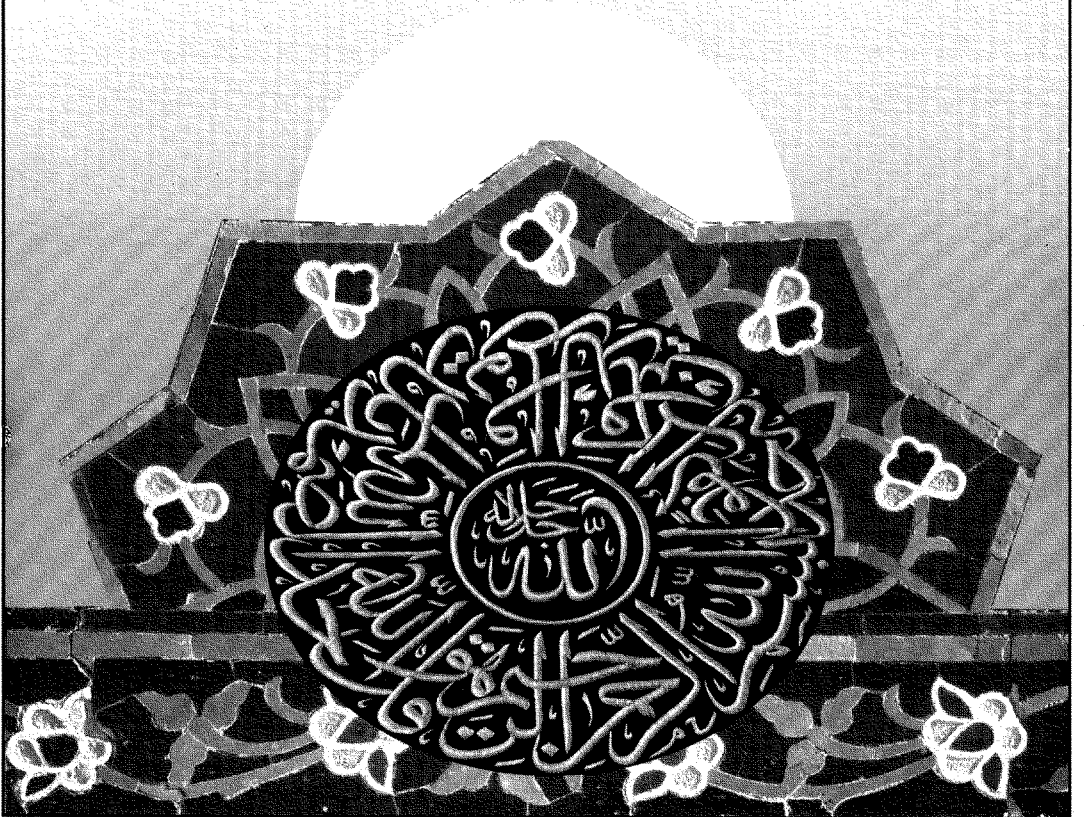

فصح

فقه تطبیقی

اجمالی از تفاوت های اعمال حج، عمره و نماز
در فقه امامی با فقه شافعی و حنفی

مرکز تحقیقات حج - بخش فقه

زائران کنجکاو ایرانی در موسم حج و عمره از چگونگی حج گزاری و نماز اهل سنت و تفاوت های عملی و فقهی آن با حج و نماز شیعه پرسش بسیار دارند. آنچه در این مقاله می خوانید، پاسخی است به پرسش فوق، تا خوانندگان محترم را با برخی از تفاوت های اساسی فقه شیعه و دو مذهب شافعی و حنفی که بیشتر ایرانیان سنی مذهب پیرو آنها هستند در عمره و حج و شیوه نماز گزاری، به صورت تطبیقی و مقایسه ای آشنا نماید. امید آنکه در آینده با استفاده از منابع اصلی فریقین، این کار تکمیل و به شکل بهتری عرضه شود.

مکان احرام

امامی

۱ - کسانی که با هواپیما به حج می روند و می خواهند بعد از حج به مدینه

شافعی و حنفی

۱ - حاجیانی که مدینه بعد هستند و مستقیماً از فرودگاه جده وارد مکه

* برگرفته از مناسک حج امام خمینی علیه السلام و مناسک مصور حج اهل سنت که توسط آقایان: مولوی اسحق مدنی، ماموستا سید محمد شیخ الاسلامی مولوی حامد و عبدالصمد رامنی و ماموستا محمد امین راستی تهیه شده.

می‌شوند، چون هنگام پرواز از میقات عبور می‌کنند و باید در آن لحظه‌ها محرم باشند، لازم است در ایران لباس احرام را بپوشند.

مشرف شوند، احتیاط آن است که بدون احرام بروند «جده»، و از اهل اطلاع مورد اعتماد تحقیق کنند، اگر جده یا «حده» محاذی با یکی از میقات‌هاست از آنجا محرم شوند و الا بروند به میقات دیگر؛ مثل جحفه و از آنجا محرم شوند.

تلبیه

۲- «لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ، إِنَّ الْحَمْدَ وَالنُّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ لِأَشْرِيكَ لَكَ».

۲- «لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ» و احتیاط مستحب است پس از آن بگوید: «إِنَّ الْحَمْدَ وَالنُّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ لِأَشْرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ».

تکرار و قطع تلبیه

۳- تکرار تلبیه بعد از بستن احرام در همه احوال، به خصوص هنگام تغییر زمان و حالات ... سنت است، جز در حال طواف و سعی صفا و مروه. در این دو حال دعای مأثوره از حضرت پیامبر ﷺ را بخواند، لازم به توضیح است محرم به حج، تارمی جمره عقبه که در روز عید انجام می‌گیرد، تلبیه می‌کند ولی معتمر تا وارد مسجد الحرام می‌شود و شروع به طواف می‌کند، تلبیه را قطع می‌نماید.

۳- از مستحبات تلبیه، تکرار آن است به خصوص در:
- وقت برخاستن از خواب.
- بعد از هر نماز واجب و مستحب.
- وقت رسیدن به سواره.
- هنگام بالا رفتن از تلّ و سرازیر شدن از آن، و ...
- و شخص متمتع، تلبیه گفتن او در عمره مستمر خواهد بود تا آنکه خانه‌های مکه را ببیند.

محرمات احرام

۴- محرمات احرام (امامی)

- ۱- پوشیدن چیز دوخته، مثل پیراهن و زیرجامه و قبا و امثال آن.
- ۲- پوشیدن مرد سر خود را.
- ۳- پوشاندن زن روی خود را به نقاب و روبند و برقع.
- ۴- استعمال عطریات.
- ۵- ازاله مو از بدن.
- ۶- ناخن گرفتن.
- ۷- جماع کردن با زن و بوسیدن و دست بازی کردن و نگاه به شهوت بلکه هر لذت و تمتعی بردن.
- ۸- عقد کردن زن از برای خود یا دیگری.
- ۹- جدال و آن گفتن «لا والله» و «بلی والله» است.
- ۱۰- شکار صحرائی که وحشی باشد.
- ۱۱- استمنا.
- ۱۲- سرمه کشیدن.
- ۱۳- نگاه در آینه.
- ۱۴- پوشیدن موزه و چکمه و گیوه و جوراب و هرچه تمام روی پارامی گیرد برای مردان.
- ۱۵- فسوق.
- ۱۶- روغن مالیدن به بدن.
- ۱۷- سایه قرار دادن بالای سر، برای مردان.
- ۱۸- بیرون آوردن خون از بدن.
- ۱۹- انگشتر به دست کردن برای زینت.
- ۲۰- پوشیدن زیور برای زینت (برای بانوان).
- ۲۱- کشتن جانورانی که در بدن ساکن می‌شوند.
- ۲۲- ناخن گرفتن.

۲۳- کندن دندان.

۲۴- کندن درخت یا گیاهی که در حرم روییده باشد.

۴- عمل‌های ممنوع در حالت احرام (شافعی و حنفی)

- ۱- پوشیدن لباس، پیراهن و شلوار، کلاه، عمامه، کت و لباس زیر برای آقایان، جز کمر بند برای حفظ پول که اشکالی ندارد، بقیه لباس‌ها ممنوع است.
- ۲- پوشیدن سرو صورت و پشت پا برای آقایان و پوشیدن صورت برای زنان.
- ۳- به کار گرفتن و استفاده کردن از عطریات، هر نوع که باشد، صابون و کرم خوشبو و بوییدن گل‌های خوشبو با قصد و اراده و عمداً، اما چنانچه خود قصدی نداشت و بوی خوشی به مشامش رسید، ایرادی ندارد.
- ۴- کوتاه کردن و تراشیدن موی بدن از هر جا که باشد.
- ۵- گرفتن ناخن.
- ۶- جماع و یا مقدمات آن، مانند بوسه و غیره.
- ۷- بحث و گفتگوی جماع در حضور زنها.
- ۸- جنگ و جدل و برخورد نامناسب با حجاج.
- ۹- شکار و همکاری با شکارچی.
- ۱۰- کشتن و گرفتن ملخ و امثال آن.

طواف

- ۵- برای طواف کننده مستحب است در هر شوط، ارکان خانه کعبه و حجرالأسود را استلام نماید.
- ۵- برای هر شوط طواف بلند کردن دست‌ها و بوسیدن آن‌ها لازم است، بدین ترتیب جمعاً هفت شوط طواف را هفت مرتبه در هنگام ازدحام از دور دست‌ها را بلند کند و بوسه دهد.

۶- در تمام اوقات شبانه روز طواف جایز است حتی در اوقاتی که نماز مکروه است، بجز وقت خطبه نماز جمعه و موقع اقامه نماز جماعت که در این دو وقت طواف مکروه است.

۶- از جمله مستحبات مکه معظمه، طواف کعبه است، در هر شبانه روز ده مرتبه، در اول شب سه طواف و در آخر شب سه طواف و پس از دخول صبح دو طواف (بعد از ظهر دو طواف) ولی پس از احرام عمره، قبل از طواف و پس از احرام حج قبل از وقوف به عرفات و پس از بازگشت از منا، قبل از طواف زیارت احتیاط آن است که طواف مستحب بجانیاورد.

۷- در طواف عمره و طواف حج، که بعد از آن باید سعی انجام بگیرد، سنت است که مردان در سه شوط اول «رمل» و در هر هفت شوط «اضطباع» کنند البته در وقت نماز سنت آن است که اضطباع نکنند.

رمل؛ یعنی تکان دادن بازوها و قدم برداشتن همچون پهلوانان.

اضطباع؛ یعنی حوله احرام را زیر بغل راست عبور دهد و روی شانه چپ بگذارد، اما هنگام خواندن نمازها بغل را بپوشاند.

۷- عبارت شهیدین (قدس سرهما) در لمعه و شرح آن، این چنین است:

وستنه (الطواف) الغسل....

والرمل - بفتح المیم - وهو الإسراع في المشی مع تقارب الخطأ، دون الوثوب والعدو ثلاثاً و هي الأولى والمشی أربعاً بقیة الطواف علی قول الشيخ في المبسوط في طواف القدوم خاصة.... وإنما يستحب علی القول به للرجل الصحيح، دون المرأة والخثی والعلیل، بشرط أن لا یؤذي غيره ولا يتأذي به.^۱

نماز طواف

- ۸- واجب است بعد از تمام شدن طواف عمره دو رکعت نماز بخواند مثل نماز صبح.
- ۸- در فقه شافعی نماز طواف جزء سنت‌های حج و در فقه حنفی از واجبات حج می‌باشد.

- ۹- واجب است این نماز نزد مقام ابراهیم واقع شود و احتیاط واجب آن است که پشت مقام بجا آورد که سنگی که مقام است بین او و خانه کعبه واقع شود و بهتر آن است که هر چه ممکن باشد نزدیک‌تر بایستد لکن نه به طوری که مزاحمت با سایرین کند.
- ۹- نماز طواف دو رکعت است که باید آن را پشت مقام ابراهیم بخواند و در ایام حج چون ازدحام است و در مقام ابراهیم مشکل است در محاذی آن و یا در جای خلوت‌تری می‌تواند نماز طواف را بخواند و اگر خلوت باشد در مقام ابراهیم بخواند.

حلق یا تقصیر

- ۱۱- واجب است بعد از آنکه سعی کرد، تقصیر کند؛ یعنی قدری ... و تراشیدن سر در تقصیر کفایت نمی‌کند بلکه حرام است.
- ۱۱- در عمره تمتع نیز مخیر است بین حلق و تقصیر.

اعمال حج

احرام

- ۱۲- وقت احرام حج موسع است و تا وقتی که بتواند بعد از احرام به وقوف اختیاری عرفه برسد، می‌تواند تأخیر بیندازد و از آن وقت نمی‌تواند عقب بیندازد.
- ۱۲- زمان احرام حج، روز هشتم ذی‌الحجه تا روز دهم است.

استقرار در منا

۱۳ - مستحب است شب عرفه را در منا بوده و به طاعت الهی مشغول باشد. و بهتر آن است که عبادات و خصوصاً نمازها را در مسجد خیف بجا آورد و چون نماز صبح را خواند تا طلوع آفتاب تعقیب گفته، پس به عرفات روانه شود.

۱۳ - حجاج پس از احرام به سمت منا حرکت می‌کند و سنت است که شب نهم را در منا بگذرانند و نماز ظهر، عصر، مغرب، عشا و صبح روز نهم را در چادرها بخوانند. ماندن در منا سنت است.^۲

وقوف در مشعرالحرام.

۱۴ - احتیاط واجب آن است که شب دهم را تا طلوع صبح در مشعرالحرام به سر ببرد و نیت کند اطاعت خدا را در این به سر بردن شب.

۱۵ - چون صبح طلوع کرد، نیت وقوف به مشعر الحرام کند تا طلوع آفتاب.

۱۴ و ۱۵ - این وقوف چهارمین عمل از اعمال حج، وقت آن بعد از غروب آفتاب روز نهم است؛ به گونه‌ای که حجاج نماز مغرب در عرفات نمی‌خوانند بلکه پس از غروب از عرفات به سوی مزدلفه حرکت می‌کند و در وقت عشاء نماز مغرب و عشاء را به طریق جمع و قصد ادا می‌کنند...

۱۶ - مستحب است نماز شام و خفتن را تا مزدلفه به تأخیر اندازد، اگر چه ثلث شب نیز بگذرد و میان هر دو نماز به یک اذان و دو اقامه جمع کند و نوافل مغرب را بعد از نماز عشاء بجا آورد و در صورتی که از رسیدن به مزدلفه

۱۶ - تأخیر نماز مغرب به وقت عشاء و جمع بین نماز مغرب و عشاء در فقه شافعی سنت است ولی در فقه حنفی واجب است و لذا اگر شخصی حنفی نماز مغرب را در عرفات یا بین راه و در وقت مغرب بخواند باید آن را در وقت

پیش از نصف شب مانعی رسید باید نماز مغرب و عشاء را به تأخیر نیندازد و در میان راه بخواند.

عشاء در مزدلفه اعاده نماید.

۱۷- اقوی جواز کوچ کردن بلکه استحباب آن است، کمی قبل از طلوع آفتاب، به نحوی که قبل از طلوع آفتاب از وادی محسّر تجاوز نکند و اگر تجاوز کرد گناهکار است ولی کفاره بر او نیست و احتیاط آن است که وقتی حرکت کند که قبل از طلوع آفتاب وارد وادی محسّر نشود.

۱۷- * طبق مذهب حنفی، اگر کسی قبل از طلوع فجر مزدلفه را ترک کند، بر او دم واجب می شود؛ چون وقت وقوف سنت را که قبل از طلوع فجر بوده، عمل کرده اما بعد از طلوع فجر که وقوف واجب است، آن را ترک نموده است.

* در مذهب شافعی، حضور کوتاه در مزدلفه بعد از نصف شب کافی است و اگر در نصف دوم شب در مزدلفه نباشد، با دم جبران می شود (وجوباً یا استحباباً علی اختلاف القول).

رمی جمرة عقبه

۱۸- وقت انداختن سنگ، از طلوع آفتاب روز عید تا غروب آن و اگر فراموش کرد تا روز سیزدهم می تواند بجا آورد و اگر تا آن وقت متذکر نشد، احتیاطاً در سال دیگر خودش یا نایبش بیندازد.

۱۸- وقت زدن هفت سنگریزه در روز دهم از طلوع خورشید تا زوال آن است. * اما در فقه حنفی به دلیل ازدحام می توان بعد از زوال تا غروب رمی کرد اما رمی بعد از غروب مکروه است، در فقه شافعی زدن سنگریزه در روز دهم لزوماً قبل از زوال است ولی برای افراد ضعیف و مریض بعد از غروب هم جایز است.

۱۹- واجب است در انداختن سنگ‌ها چند امر: ...
سوم آنکه: انداختن، به جمره برسد.
پس اگر سنگ را انداخت و سنگ دیگران به آن خورد و به واسطه آن یا کمک آن به جمره رسید کافی نیست، لکن اگر سنگ به جایی بخورد و کمانه کند و به جمره برسد کافی است ظاهراً.

۱۹- سنگریزه‌ها اگر به جمره نخورد ولی نزدیک آن داخل محوطه دیوار شده بیفتد ایرادی ندارد چنانچه خارج از محدوده بیفتد ادا نمی‌شود، باید آن را اعاده کرد.

قربانی

۲۰- باید ذبح را بعد از رمی جمره عقبه بکند به احتیاط واجب.
- احتیاط واجب آن است که ذبح هدی را از روز عید تأخیر نیندازد.

۲۰- پس از رمی جمره عقبه، ذبح گوسفند به عنوان دم شکر، که اصطلاحاً قربانی گفته می‌شود، واجب و تا سه روز انجام آن جایز است.

۲۱- به احتیاط واجب باید در منا اول رمی جمره کند و بعد از آن ذبح کند و بعد تقصیر یا حلق. اگر بر خلاف این ترتیب عمل کند، پس اگر از روی غفلت و سهو بوده، اعاده لازم نیست و اگر از روی جهل به مسأله بوده بعید نیست که اعاده نخواهد و احتیاط به اعاده است و اگر از روی علم و عمد بوده در صورت امکان احتیاط را ترک نکند.

۲۱- در فقه حنفی تا قربانی را انجام نداده، حلق و قصر (که بعضی ناآگاهان انجام می‌دهند) صحیح نیست و حاجی نمی‌تواند با انجام آنها از احرام خارج شود اما در فقه شافعی اولاً: ترتیب فوق لازم نیست ثانیاً: تحلل اول به رمی جمره عقبه و حلق یا قصر قبل از قربانی حاصل می‌شود.

حلق یا تقصیر

۲۲- واجب است حاجی از حلق یا

تقصیر یکی را انجام دهد.

۲۲- هر مکلفی مختار است که بعد

از ذبح کردن، یا سر بتراشد و یا از ناخن یا

موی خود قدری بچیند مگر چند طایفه:

اول - زن‌ها که باید از مو یا ناخن

خود قدری بگیرند.

دوم - کسی که سال اول حج او باشد

که باید سر بتراشد به احتیاط واجب.

۲۳- * در فقه حنفی، حلق یا تقصیر

پس از قربانی در روز دهم تا دوازدهم

انجام گیرد.

۲۳- احتیاط آن است که حلق یا

تقصیر در روز عید باشد، اگر چه بعید

نیست جواز تأخیر تا آخر ایام تشریق.

* در فقه شافعی حلق مقید به

روزهای خاص نیست و قابل تأخیر

است.

۲۴- حلق سر در مناسبت است و

در جاهای دیگر محدوده حرم جایز

است ولی خارج از محدوده حرم، طبق

مذهب حنفی موجب دم است ولی در

فقه شافعی اشکال ندارد.

۲۴- محل تراشیدن سر و تقصیر

نمودن، مناسبت و جایز نیست اختیاراً در

غیر آنجا.

۲۵- طبق فقه حنفی خواهران به

اندازه یک انگشت از یک چهارم موی

سر را قصر کنند کافی است و از احرام

۲۵- زن‌ها باید از مو یا ناخن خود

قدری بگیرند و کافی نیست ظاهراً برای

آنها سر تراشیدن.

بیرون آیند و طبق فقه شافعی کوتاه کردن حتی سه مو هم برای زنان مانند مردان کافی است.

در تقصیر کفایت می‌کند مقدار کمی از مو را چیدن، به هر نحو و با هر آلت که باشد و یا ناخن گرفتن و بهتر است که هم مقداری از مو بگیرد و هم ناخن را بگیرد.

* * *

طواف زیارت

۲۶ - بهترین وقت برای ادای این طواف، روز دهم ذی‌الحجه است ولی اگر تا پیش از غروب آفتاب روز دوازدهم نیز انجام گردد، جایز است. اگر کسی طواف زیارت را از غروب دوازدهم به تأخیر انداخت، طبق فقه حنفی، یک دم لازم می‌گردد، اما طبق فقه شافعی دم لازم نیست ولی تأخیر آن بعد از ایام التشریق مکروه است.

۲۶ - جایز است، بلکه مستحب است روز عید که از اعمال منفرغ شد بیاید به مکه برای بقیه اعمال، جایز است تأخیر بیندازد تا روز یازدهم و بعید نیست که جایز باشد تأخیر آن تا آخر ذی‌الحجه؛ به این معنی که روز آخر ذی‌الحجه هم اگر آمد و اعمال را بجا آورد مانع ندارد.

* * *

۲۷ - سنت است که این طواف بعد از رمی به حلق یا تقصیر و قربانی انجام شود. طبق مذهب حنفی، پیش از این سه عمل نیز می‌توان طواف زیارت بجا آورد ولی در فقه شافعی این رخصت نیست و طواف زیارت حتماً باید بعد از اعمال فوق انجام شود.

۲۷ - جایز نیست طواف حج و نماز و سعی و طواف نساء و نماز آن را قبل از رفتن به عرفات و بجا آوردن اعمال عرفات و مشعر و اعمال سه گانه منا بجا آورد در حال اختیار.

* * *

۲۸- بعد از انجام این طواف، از احرام خارج و کلیه محرّمات؛ از جمله مباشرت با همسر که بعد از تحلل اول همچنان باقی بود بر حاجی حلال می‌گردد.

۲۸- بعد از بجا آوردن طواف زیارت و نماز آن و سعی بین صفا و مروه، به تفصیلی که گذشت، حلال می‌شود بر او بوی خوش ولی زن بر او حرام است. بعد از بجا آوردن طواف نساء و نماز آن... حلال می‌شود بر او زن نیز.

نماز طواف

۲۹* - طبق مذهب حنفی، بعد از کلیه طواف‌ها خواندن نماز طواف واجب و بر اساس نظر فقهای مذهب شافعی سنت می‌باشد.

۲۹- اعمالی که در مکه واجب است بجا آورد؛ اول طواف حج است که آن را طواف زیارت می‌گویند. دوم نماز طواف است. سوم.....

بیتوته در منا

۳۰- تمام حجاج شب یازدهم و دوازدهم از غروب آفتاب تا اذان صبح را با قصد قربت در منا می‌گذرانند. بیتوته در منا در فقه شافعی واجب و در فقه حنفی سنت مؤکد است.

۳۰- واجب است بر حاجی که شب یازدهم ذی الحجه و شب دوازدهم را در منا بیتوته کند؛ یعنی در آنجا بماند از غروب آفتاب تا نصف شب.

رمی جمرات سه گانه

۳۱- حاجی شب یازدهم و دوازدهم را در چادرها بگذرانند و در این دو روز بعد از زوال، وقت رمی جمرات است.

۳۱- وقت انداختن سنگ، از اول طلوع آفتاب تا غروب آفتاب روزی است که شب آن روز را بیتوته کرده است.

طواف وداع

۳۲- برای کسی که می خواهد از مکه بیرون رود، مستحب است طواف وداع نماید.

۳۲- پس از پایان اعمال روز دوازدهم به مکه بر می گردند و قبل از خروج از مکه انجام طواف وداع واجب است.

خواهرانی که موقع وداع حیض داشته باشند می توانند از جلوی در مسجد وداع کنند و وارد نشوند و از بیرون کفایت می کند.

نماز در حجاز

۱- به فتوای امام علیه السلام و مراجع در مکه و مدینه، در مسافرخانه و هتل نباید نماز را به جماعت بخوانند و می توانند در جماعت سایر مسلمین در مساجد شرکت کنند و نماز را به جماعت بخوانند.^۳

۲- تبیین فضیلت نماز در مسجد الحرام و مسجد النبی صلی الله علیه و آله و سلم و استناد به روایاتی مانند:

الف: عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «صَلَاةٌ فِي مَسْجِدِي هُنَا تَعْدِلُ عِنْدَ اللَّهِ عَشْرَةَ آلَافِ صَلَاةٍ فِي غَيْرِهِ مِنَ الْمَسَاجِدِ».^۴

ب: عَنِ الْإِمَامِ الْبَاقِرِ عَلَيْهِ السَّلَامُ «صَلَاةٌ فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ أَفْضَلُ مِنْ مِائَةِ آلَافِ صَلَاةٍ فِي غَيْرِهِ مِنَ الْمَسَاجِدِ».^۵

۳- بهتر است نماز فرادا را نیز در مسجد الحرام و مسجد النبی صلی الله علیه و آله و سلم بخوانیم:

«سَأَلْتُهُ عَنِ الرَّجُلِ يُصَلِّي فِي جَمَاعَةٍ فِي مَنْزِلِهِ بِمَكَّةَ أَفْضَلُ أَوْ وَحْدَهُ فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ، فَقَالَ: وَحْدَهُ».^۶

۴- به فتوای مراجع، نماز با عامه فضیلت و ثواب دارد، حتی اگر نیاز به اعاده داشته باشد. عباراتی مانند:

«مَنْ صَلَّى مَعَهُمْ فِي الصَّفِّ الْأَوَّلِ كَانَ كَمَنْ صَلَّى خَلْفَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ»^۷ یا «فَإِنَّ الْمُصَلِّيَّ مَعَهُمْ فِي الصَّفِّ الْأَوَّلِ كَالشَّاهِرِ سَيْفُهُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ».^۸ یا روایت بسیار مهم زید

شَحَام از امام صادق علیه السلام که در وافی، ج ۲، ص ۱۸۲ نقل شده قابل استناد است.

۵- به فتوای امام و مراجع «وقتی که در مسجد الحرام یا مسجد النبی نماز جماعت منعقد شد، مؤمنین نباید از آنجا خارج شوند و باید از جماعت تخلف نکنند و با سایر مسلمین به جماعت نماز بخوانند»^۹.

۶- هنگام برگزاری نماز، از تجمع در کنار بقیع یا ایستادن در کنار خیابان‌ها و مغازه‌ها و یا حرکت برخلاف جهت نمازگزارانی که به سوی مسجد می‌روند، جداً پرهیز کنیم.

۷- نماز خواندن در کنار بقیع و در داخل آن ممنوع است و نمازهای مستحبی؛ مانند نماز زیارت را می‌توانیم در حرم یا هتل بخوانیم.

۸- نماز تحیت (احترام) مسجد در فقه شافعی و حنبلی (مذهب رایج حجاز) مورد تأکید است. هنگام ورود به مسجد از آن غفلت نکنیم.

۹- در هنگام برگزاری نماز جماعت از نماز فرادا جداً خودداری کنیم.

۱۰- به محض شنیدن «قد قامت الصلاة» برخیزیم و در صف جماعت بایستیم.

۱۱- پیش از نماز صبح دو اذان و یک اقامه گفته می‌شود اولین اذان برای «نماز شب» است و حدود یک ساعت پیش از اذان صبح گفته می‌شود، اذان دوم نیز برای اعلام «طلوع فجر» و فرارسیدن وقت نماز صبح است و بعد از حدود ۲۰ دقیقه، اقامه نیز پیش از شروع نماز گفته می‌شود.

۱۲- در همه نمازهای پنجگانه، میان اذان و اقامه چند دقیقه فاصله است تا نمازگزاران به مسجد برسند، کمترین فاصله بین اذان و اقامه نماز مغرب است که حدود ۵ الی ۷ دقیقه است.

۱۳- اهل سنت اهمیت فراوانی به منظم بودن صف‌های نماز جماعت می‌دهند. امام جماعت قبل از گفتن تکبیرة الاحرام با جملات زیر نمازگزاران را به تسویه صفوف و منظم ایستادن در صفوف دعوت می‌کند: «سَوُّوا صُفُوفَكُمْ»، «اسْتَوُوا»، «اتَّمُوا الصَّفَّ الْأَوَّلَ فَأَلَّوْا»، «سَدُّوا الْخِلَالَ» و... اگر در صف‌های جلو جای خالی وجود دارد، در صف بعد نایستید.

۱۴- اهل سنت اتصال صفوف را در «مکان واحد» مانند مسجد النبی صلی الله علیه و آله یا

مسجد الحرام لازم نمی‌دانند، ولی شیعیان سعی کنند جایی به نماز بایستند که اتصال برگزار باشد.

۱۵- بلافاصله پس از امام، تکبیرة الاحرام بگویید و وارد نماز شوید.

۱۶- در رفتن به رکوع و سجده‌ها و برخاستن از آنها، حتماً از امام تبعیت کنید و تأخیر محسوس نداشته باشید.

۱۷- از تکتف و تأمین (دست بسته نماز خواندن و گفتن آمین پس از حمد) خودداری کنید که به فتوای فقهای شیعه مبطل نماز است، پس از حمد مستحب است «الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ» بگویید.

۱۸- اهل سنت «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ» را جزو سوره نمی‌دانند و در صورتی که آن را قرائت کنند نیز آهسته قرائت می‌کنند.

۱۹- در نماز به طور معمول قنوت نمی‌خوانند ولی گاهی پس از رکوع بجا می‌آورند، توجه داشته باشید در این صورت پیش از امام به سجده نروید.

۲۰- سجده بر فرش بر اساس بسیاری از فتاوی فقها مجزی است. از هنگام ورود به فرودگاه جده تا بازگشت به آن، رعایت کنیم و از گذاشتن مهر یا کاغذ یا دستمال کاغذی خود داری کنیم ولی در جایی که اهل سنت تردد ندارند و نیز در هتل حتماً باید سجده بر چیزی باشد که بر اساس فقه شیعه سجده بر آن صحیح است.

۲۱- اهل سنت «جلسة استراحت» ندارند و پس از سجده بلافاصله بر می‌خیزند. شما جلسه استراحت را رعایت کنید ولی زیاد طول ندهید.

۲۲- بسیاری از مراجع نماز با اهل سنت را مجزی می‌دانند و نیاز به اعاده نیست و به فتوای برخی نیز مشروط به تلاوت اخفاتی حمد و سوره یا حدیث نفس آن است (آیه الله خوئی، تبریزی، سیستانی) و فقط آیه الله گلپایگانی مجزی نمی‌دانند و باید اعاده شود.

۲۳- در نماز جماعت، مأمومین باید ذکرهای رکوع، سجده، تشهد و تکبیرها و... را اخفاً بگویند.

۳۴- اهل سنت در رکعت سوم و چهارم همواره سوره حمد می‌خوانند ما نیز مخیر بین تسبیحات اربعه و سوره حمد هستیم.

- ۲۵- اهل سنت تجافی ندارند ما نیز به جهت تبعیت در جماعت آنان، تجافی نمی‌کنیم و به حال تشهد می‌نشینیم.
- ۲۶- پس از نماز، گفتن «الله اکبر» جزو نماز نیست بلکه اولین تعقیب نماز است. در هنگام گفتن تکبیرات، دست‌ها را بالا نیاورید و جملات تکبیر را کمی بلندتر بگویید تا بشنوند و برخی توهمات آنان زده شود.
- ۲۷- در صورتی که نماز شکسته می‌خوانید دو نماز خود را با یک نماز اهل سنت اقتدا کنید و بین نماز به گونه‌ای عمل کنید که شکسته بودن نماز معلوم نشود (پس از تشهد رکعت دوم به سلام آخر اکتفا کنید و بدون برگرداندن رو از قبله بایستید و هنگام رفتن امام به رکوع تکبیره الاحرام نماز دوم را بگویید و به رکوع بروید).
- ۲۸- نماز خواندن پس از جماعت صبح تا بر آمدن آفتاب و پس از نماز عصر تا هنگام مغرب مورد نهی فقه حنبلی است، حتی المقدور از آن خودداری کنید
- ۲۹- حتی المقدور در نماز جماعت عصر و عشاء اهل سنت نیز شرکت کنید.
- ۳۰- اگر پس از نمازهای واجب، نماز میت برگزار شد، حتی الامکان نماز میت را بخوانید. نماز میت در مذهب حنبلی چهار تکبیر دارد.
- ۳۱- نماز عصر حدود سه ساعت پس از نماز ظهر، و نماز عشاء حدود یک ساعت پس از نماز مغرب برگزار می‌گردد.
- ۳۲- در نماز صبح روزهای جمعه امام غالباً پس از حمد آیات سجده‌دار، قرآن را تلاوت می‌کند، باید هماهنگ با امام بین نماز سجده واجب را رعایت کنید.
- ۳۳- هنگام اذان و اقامه نمازها و نیز هنگام خطبه‌های نماز جمعه از گفتگو با یکدیگر و نماز خواندن و تلاوت قرآن خودداری کنید.
- ۳۴- از محل سجده نمازگزاران عبور نکنید؛ زیرا برخی از اهل سنت از این کار منع می‌کنند.
- ۳۵- در مسجد الحرام در مسیر طواف طواف کنندگان به نماز نایستید.
- ۳۶- در صورتی که پلیس حرم از نماز خواندن در نزدیک مقام ابراهیم منع می‌کند، حتماً مراعات کنید.
- ۳۷- نماز طواف مستحبی در همه جای مسجد الحرام صحیح است، از خواندن نماز

طواف مستحبی یا سایر نمازها در پشت مقام ابراهیم خودداری کنید و آنجا را برای کسانی که نماز طواف واجب دارند، خالی بگذارید.

۳۸- احکام مربوط به نماز استداره‌ایی در مسجدالحرام و اختلاف فتاوی مراجع را برای زائران تبیین کنید.

۳۹- محل ایستادن امام جماعت در مسجد الحرام:

صبح، مغرب و عشاء: نزدیک مقام ابراهیم.

ظهر: زیر بالکن، مقابل حد فاصل بین رکن یمانی و رکن حَجَر.

عصر: بین حَجَر اسماعیل و در کعبه.

در نماز جمعه: نزدیک مقام ابراهیم.

هرگاه صفوف جماعت دور تا دور کعبه تشکیل شده باشد امام جلو یا پشت مقام ابراهیم علیه السلام ایستاده و اگر در صفوف شکاف وجود دارد مقابل شکاف است.

۴۰- حکم نماز قصر و اتمام در مکه و مدینه: مسافر می تواند در چهار مکان نماز را

تمام بخواند (تخیر): مسجد النبی صلی الله علیه و آله، مسجد الحرام، مسجد کوفه و حائر حسینی علیه السلام.

تبیین اختلاف فتاوا:

الف: برخی مراجع این تخیر را نمی پذیرند (شیرازی، زنجانی).

ب: برخی تخیر را در محدوده مسجد قدیم می پذیرند (بهجت).

ج: برخی در تمام بخش های مسجد می پذیرند (امام، اراکی).

د: برخی آن را به محدوده مدینه و مکه قدیم توسعه می دهند (خوئی، تبریزی).

ه: برخی آن را به همه شهر توسعه می دهند (خامنه‌ای، مکارم، فاضل لنکرانی،

صافی، سیستانی، نوری همدانی، گلپایگانی، صانعی).

مختصری از تفاوت‌های نماز اهل سنت مکه و مدینه با مذهب اهل بیت علیهم السلام

قرائت

۱- در رکعت اول و دوم نمازهای

۱- پس از حمد هر مقدار که بتواند

واجب یومیّه، انسان باید اول حمد و بعد

قرآن بخواند.^{۱۱}

از آن یک سوره تمام بخواند.

ذکر رکوع

- ۲- انسان هر ذکرى در رکوع بگويد
کافی است ولی احتیاط واجب آن است
که به قدر سه مرتبه «سُبْحَانَ اللَّهِ» یا یک
مرتبه «سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ وَ بِحَمْدِهِ»
کمتر نباشد.
- ۲- پس از قرائت به رکوع می رود
در حالی که می گوید: «اللَّهُ أَكْبَرُ»
و دست ها را بر زانو می گذارد و می گوید:
«سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ» و تکرار آن تا سه
مرتبه یا بیشتر سنت است.

قیام پس از رکوع

- ۳- مستحب است بعد از آنکه از
رکوع برخاست و راست ایستاد، در حال
آرامی بدن بگوید: «سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ»
- ۳- اگر نماز گزار منفرد یا امام
جماعت است، هنگام برخاستن از رکوع
می گوید: «سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ» و
هنگامی که کاملاً ایستاد می گوید: «رَبَّنَا
وَلَكَ الْحَمْدُ حَمْدًا كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ
مِلْءُ السَّمَوَاتِ وَمِلْءُ مَا بَيْنَهُمَا وَمِلْءُ مَا
شِئْتَ مِنْ شَيْءٍ بَعْدَ».
- ولی اگر نماز گزار مأوموم است، هنگام
برخاستن از رکوع بگوید: «رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ»
و پس از ایستادن آنچه ذکر شد بگوید.

ذکر سجده

- ۴- در سجده هر ذکرى بگويد کافی
است ولی احتیاط واجب آن است که
مقدار ذکر از سه مرتبه «سُبْحَانَ اللَّهِ» یا
یک مرتبه «سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى وَ بِحَمْدِهِ»
کمتر نباشد و مستحب است: «سُبْحَانَ
رَبِّيَ الْأَعْلَى وَ بِحَمْدِهِ» را سه مرتبه یا پنج
یا هفت مرتبه بگويد.
- ۴- در حالی که به سجده می رود
بگوید: «اللَّهُ أَكْبَرُ» و در سجده سه بار یا
بیشتر بگوید: «سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى» و
هر چه خواست دعا بخواند.

تشهد و سلام

۵- التَّحِيَّاتُ لِلَّهِ وَالصَّلَوَاتُ
وَالطَّيِّبَاتُ.

«السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَ
رَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ».

«السَّلَامُ عَلَيْنَا وَ عَلَى عِبَادِ اللَّهِ
الصَّالِحِينَ».

«أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَشْهَدُ أَنَّ
مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَ رَسُولُهُ»

اگر نمازی که می خواند دو رکعتی
باشد مثل نماز صبح و نماز جمعه،
نشستن را طول دهد و بگوید: «اللَّهُمَّ صَلِّ
عَلَى مُحَمَّدٍ وَ عَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ
عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ
مَجِيدٌ وَ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ عَلَى آلِ مُحَمَّدٍ،
كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ
إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ».

سپس می گوید: اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ
مِنْ عَذَابِ جَهَنَّمَ وَمِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَمِنْ
فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ وَمِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ
الدَّجَالِ» و سپس هر چه بخواند دعا کند،
و در پایان هر نماز رو به طرف راست کند
و بگوید «السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَ رَحْمَةُ اللَّهِ» و
بعد از آن به طرف چپ رو کند و بگوید:
«السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَ رَحْمَةُ اللَّهِ».

۵- در رکعت دوم تمام نمازهای
واجب و رکعت سوم نماز مغرب و
رکعت چهارم نماز ظهر و عصر و عشاء
باید انسان بعد از سجده دوم بنشیند و در
حال آرام بودن بدن تشهد بخواند؛ یعنی
بگوید: «أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ حُدَّهُ لَا
شَرِيكَ لَهُ وَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَ
رَسُولُهُ، اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ»
بعد از تشهد رکعت آخر نماز

مستحب است در حالی که نشسته و بدن
آرام است بگوید: «السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا
النَّبِيُّ وَ رَحْمَةُ اللَّهِ وَ بَرَكَاتُهُ» و بعد از آن
باید بگوید: «السَّلَامُ عَلَيْكُمْ» و احوط
استحبابی آن است که «وَ رَحْمَةُ اللَّهِ وَ
بَرَكَاتُهُ» را اضافه نماید یا بگوید: «السَّلَامُ
عَلَيْنَا وَ عَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ».

● **پانوشتها:**

- ۱- شرح لمعه، کتاب الحج: الفصل الرابع، في اعمال العمرة.
- ۲- شیعیان معمولاً عصر هشتم و یا صبح نهم ذی‌الحجه از مکة مکرمه به سوی عرفات حرکت می‌کنند و بسیاری از اهل سنت هم صبح روز نهم از مکة مستقیماً وارد عرفات می‌شوند.
- ۳- نک: مناسک محشی، ۱۳۱۵۲
- ۴- وسائل الشیعه: ج ۳، ص ۵۳۶
- ۵- ثواب الأعمال، ص ۱۲۷
- ۶- کافی، ج ۴، ص ۵۲۷
- ۷- من لایحضر: باب الجماعة و وافى: ج ۲، ص ۱۸۲
- ۸- وافى: ج ۲، ص ۱۸۲
- ۹- نک: مناسک محشی، م ۱۳۱۳
- ۱۰- برگرفته از رساله توضیح المسائل امام خمینی (قدس سره) و رساله «تعلیم الصلاة» عبدالله بن احمد ابن علی الزید، هدیه وزارت الشؤون الإسلامیه و الأوقاف والدعوة والإرشاد بالملکة العربیة السعودیه.
- ۱۱- از آنجا که «بسم الله» را جزو سوره نمی‌دانند، اگر سوره‌ای خوانده شود لازم نیست «بسم الله» نیز خوانده شود.

